

גליון

מרץ 2024 (<https://maala.co.il/sheet/>)
(/d7%9e%d7%a8%d7%a5-2024)

וריאציות אנקוויסט

אנה אנקוויסט | רביעיית מיתרים | מהולנדית: רן הכהן | הספרייה החדשה, 2023 | 270 עמודים

מאת: שי פורסטנברג

הקריאה ברביעיית מיתרים, הרומן החדש של הסופרת ההולנדית המוערכת אנה אנקוויסט, הייתה שונה מהקריאה בספרייה הקודמים. ההווה שלתוכו הספר יצא לאור בעברית, הרווי לחימה ושכול, דחוס כל כך ואינו מותיר כמעט שום מרווח למשהו אחר. כתיבה כמו של אנקוויסט, שעוסקת בהרחבה בחוויית האובדן, לאסוננו, משתלבת היטב בימי הדמים האלה. אך השינוי אינו נעוץ רק במציאות שאנחנו קוראים מתוכה. אנקוויסט עצמה מנסה לשנות ממנהגה ברומן, שתורגם לאחרונה לעברית, ולנער את מה שהתרגלנו לצפות ממנה.

הרומן מספר על רביעיית נגנים חובבים הנפגשת בקביעות לנגן יחדיו יצירות קלאסיות. שניים מהם – קרולין ויוכם – נשואים זה לזה, וכל אחד בדרכו מנסה למצוא דרך לעכל את מותם של

שני בניהם בתאונה. שני הנגנים האחרים – הלן והוחו – הם בני דודים המתמודדים עם האסון כמעגל שני, תוך כדי שורה של משברים בחייהם האישיים והמקצועיים. אוהבי אנקוויסט דווקא יוכלו לזהות בקלות תמות מוכרות מספריה הקודמים: העיסוק הנרחב במוזיקה ובנגינה מוכר מ"הסוד" ומ"קונטרפונקט", ההתמודדות הבלתי אפשרית עם פטירת צאצא מופיעה ב"השיבה הביתה" וב"קונטרפונקט", ודמויות הרופאים והמטפלים (קרולין היא רופאה והלן היא אחות באותה המרפאה) ב"הסוד" וב"המרדימנים".

מכל אחד מהם אפשר למתוח קו למידע המוכר על חייה האישיים של אנקוויסט. אנקוויסט עצמה איבדה בת בתאונה, יש לה השכלה בנגינה קלאסית והיא עבדה בתור פסיכואנליטיקאית. ההכשרה הפסיכואנליטית של אנקוויסט ניכרת לא רק בדמויות המטפלים החוזרות ביצירתה. אפשר לדמות את הכתיבה שלה כולה כהזמנה לאנליזה של הדמויות שיצרה. הקורא עוקב אחר שלל סיטואציות שבהן הדמויות נדרשות להכרעות קטנות וגדולות, מתנהלות מול סביבתן, מהרהרות בעברן. אבל בשיאי כתיבתה, אנקוויסט מותירה בידי הקורא את פעולת האנליזה עצמה, כלומר את קישור כל המקרים הבודדים לפרשנות לכידה או לנראטיב חד־משמעי. היא נמנעת מלהציג בפנינו את הפתרון לחידת הדמויות.

בחלקים מסוימים **ברביעיית מיתרים** ממשיך לשלוט הסירוב של אנקוויסט להעניק לקוראיה מערכת על מבארת, ובולטת דבקתה המוכרת במאורעות היום־יום הספורדיים. כך למשל, מצאתי את עצמי במהלך הקריאה מופתע מהנקודות שהגיעה אליהן מערכת היחסים בין קרולין ויוכם. במבט ראשון הן הרגישו כתפנית חדה מדי נוכח מצב הזוגיות שלהם בתחילת הרומן. לאחר הרהור נוסף הבנתי כי למעשה שינויים אלה נבנו בהדרגתיות ובעדינות לאורך הרומן, אך בהיעדר תבנית ממשמעת הצלחתי לקשור ביניהם רק לאחר מעשה. גם ההחלפה המהירה של פרספקטיבות שהעלילה מסופרת דרכן מונעת מהקורא להיצמד להבנה אחת ומחייבת לשקול אותה שוב ושוב.

עם זאת, **ברביעיית מיתרים** אנקוויסט מנסה לראשונה לא להגביל את עצמה רק לחייהם האישיים של גיבוריה, אלא לשזור בהם ביקורת חברתית מפותחת ומקיפה. החברה ההולנדית – מתוכה הספר נכתב ובה יצא לאור במקור בשנת 2014 – מצטיירת מבעד לקורות הגיבורים כחברה הנתונה בתהליכי התפוררות שונים. הספר מרפרף על פני תופעות רבות שבעיניו ראויות לביקורת: היחס לקשישים ולמהגרים, הזנחת מערכות הרווחה והבריאות, התנהלות מערכות המשפט והאכיפה, העולם התחתון, שחיתות וסיאוב ועוד. כל אלה מייצרים רושם מצטבר של משבר חברתי עמוק הסוגר על הגיבורים, ומונע מהם לחיות את חייהם בשקט ובבטחה.

תיאורים אלו ממקמים את הספר קרוב יותר למציאות הישראלית הנוכחית, מאשר לזו המוכרת בספריה הקודמים של אנקוויסט. והגם שאין להכחיש את האווירה השונה האופפת את **רביעיית**

מיתרים, בייחוד בחלקו האחרון, עיקר כוחו של הספר הזה נעוץ, בעיני, בדרכים שבהן הוא מנסה לקשור בין התמות והמנגנונים המוכרים לקוראים הנאמנים של אנקוויסט ובין המרחבים החדשים שהיא מבקשת לחקור.

כמו שכבר הוזכר, בלב הספר עומדים נושאים המזוהים זה מכבר עם כתיבתה – הנגינה ועבודת האבל. קל לשער מדוע דווקא נושאים אלה מרכזיים כל כך בספריה. מעבר להקשרים הביוגרפיים שהוזכרו למעלה, המוות והמוזיקה מזוהים על פי רוב כבלתי ניתנים לתמלול, כשוכנים מחוץ לתחום השפה. הטכניקה המוזכרת, המוותרת מראש על הניסיון ללכוד את המשמעות במלואה, היא השיטה שבעזרתה אנקוויסט מנסה בכל זאת לדבר עליהם. היא מבקיעה את חומות השתיקה המתגבהות סביב הנושאים האלה באמצעות קשירה, ואפילו רגעית ומוגבלת, בין אירועים שונים הנוגעים להם. אחת השאלות העולות בספר היא טיב הזיקה בין נוכחותם של הנגינה ושל האבל בחיים האישיים ובין המשבר החברתי הרחב יותר. ברקע ההתמודדות של קרולין ויוכם עם מות ילדיהם, עומדת התמיהה הבלתי אפשרית אם התנהלות תקינה יותר וגילויי אחריות מצד המעורבים בדבר היו יכולים למנוע את התאונה הנוראית. אבל לא פחות מכך, ירידת קרנם של המוזיקה הקלאסית ושל החינוך המוזיקלי נידונים בספר באריכות. הם משפיעים לא רק על הקריירה של חלק מהדמויות אלא גם על הדרך שהן מבינות את העולם ושופטות אותו.

אבל הקיטוע מלווה את הספר לא רק בניסיון לעמוד על הזיקה בין המשבר החברתי ובין ההתרחשויות בעולמן הפרטי של הדמויות. ריבוי העוולות מונע כל ניסיון לרדת לעומק המשבר עצמו ולהעניק לו משמעות מובנת. באחת הפסקאות היפות בספר נכתב: "זה מוחשי, אפשר לראות את זה, זה נוגע ישירות בחיים של אנשים. אבל זה לא ככה, זה חלק מתוך רשת כוח עצומה שאי אפשר להקיף אותה במבט. אפשר ללכת בה לאיבוד, זה מבוך קטלני בלי מוצא. ערעור, המועצה לחקר אסונות, מבקר המדינה. מסלול קטלני. אף פעם לא מצליחים לשים את האצבע על הקנוניות שמאחוריו. לא משנה כמה פיקח תהיה." (עמ' 95–96)

מעבר לאמירה הסטירית הנוקבת על טיבם של מערכות בירוקרטיות ושל תאגידים, הפסקה הזו חושפת משמעות נוספת בתהליך שבו הקוראים מוזמנים לחבר אירועים נפרדים לעלילה אחת. תהליך זה אינו רק מייצר הזדהות או עניין, אלא הופך למעשה ראשון של התנגדות לכוחות המבקשים להסתיר את עוולותיהם מאחורי מסך של בלבול ושל פירוד. מהלך זה מעניק תחושה ראשונית של שליטה וגואל מעמדת הקורבן.

לצד סיפוריהם של ארבעת הנגנים החובבים, הרומן חוזר שוב ושוב לדמות חמישית – רינייר, צ'לן מבוגר ומוערך שלימד כמה מחברי הרביעייה. בתור זקן ערירי ובודד, הוא חווה ביתר שאת את חוסר האונים מול עולם משתנה וכוחות אנונימיים וגדולים ממנו. אך גם בסיפור שלו

מפציעה אפשרות לגאולה. גאולה זו דומה ושונה גם יחד מן הגאולה שהוזכרה לעיל. גם היא עומדת נוכח ניסיונות הפירוד בהתעקשות לראות דווקא את נקודות החיבור. אבל במקרה של רינייר היא אינה תלויה ביכולת לקשר בין אירועים שונים, אלא באפשרות לתקשורת אנושית. רינייר מתחבר עם בן מהגרים מוסלמי צעיר, קושר איתו ידידות אמיצה ולומד להסתמך עליו.

אם לחזור למחשבה שבה פתחתי את הביקורת, אפשר אולי לדבר על שני זרמים מנוגדים העולים במהלך הקריאה ברביעית מיתרים נוכח המציאות לאחר 7 באוקטובר. כמו שכבר נרמז, מרכיבים רבים בספר מאירים, בדרך כמעט לא רצונית, נקודות דמיון לאירועים שהיינו עדים להם לאחרונה. ביניהם אפשר למנות את ההתמודדות עם האבל והאובדן, את תחושת המשבר החברתי העמוק, את הבלבול של אנשי הרוח והיצירה מולם, ובייחוד את האלימות המפתיעה במערכה האחרונה בספר. להשוואות אלו מלווה גם דחף הופכי שמתעקש על ההבדלים, על ייחודיותם של ההקשר ההיסטורי, של המצב החברתי, של מידת הסבל. אבל הקשבה עמוקה לספר, לא רק לאוסף הסיטואציות אלא לדבק המקשר שלהן, תראה שאולי יש פתח לתיקון ולהקלה דווקא בניסיון להרפות מדחף הייחודיות, ולהעדיף על פניו את היכולת האנושית לקשור ולהתקשר.

<https://maala.co.il/>

%d7%98%d7%9c%d7%98%d7%95%d7%9c-
94%d7%a4%d7%a2%d7%9e%d7%95%d7%9f

טלטול הפעמון

<https://maala.co.il/handle-with-care->

%d7%a7%d7%a8%d7%99%d7%90%d7%94-
%d7%91%d7%91%d7%9f-
%d7%94%d7%9e%d7%a7%d7%95%d7%9d-
%d7%9e%d7%90%d7%aa-
%d7%97%d7%99%d7%99%d7%9d-
(/%d7%94%d7%96%d7%96

אודות קריאה – Handle with Care

מעלה ב"בן הסדום" מאת חיים חזק

הוא כתב עת לביקורת ספרות שמעיד על שאיפותיו המרכזיות: להתמיר את הדין בספרות, לחפש אחר המניעים הגבוהים בכתיבת ביקורת ספרות, ולהצביע על המדדים לבחינתה של היצירה הספרותית. **מעלה** מציע כי ביקורת ספרות היא עצם היכולת לראות את הדברים בעדינותם, כשעדיין לא התגשמו במלואם, כשהם במרחב שבין האדמה לשמים – כשהם למעלה.

גליונות

מרץ 2021

יוני 2021

ספטמבר 2021

מפת אתר

דף הבית

אודות

דבר מערכת

דצמבר 2021

גליון מס. 13 מרץ 2024

מרץ 2022

הכותבים/ות

יוני 2022

הספרים

ספטמבר 2022

הגשת מאמרים

דצמבר 2022

צרו קשר

מרץ 2023

יוני 2023

ספטמבר 2023

דצמבר 2023

מרץ 2024

(<https://maala.co.il>)

מעלה

כתב עת לביקורת

"מעלה" נתמך על ידי מפעל הפיס,
המועצה לתרבות ולאומנות

מפעל הפיס

© כל הזכויות שמורות למחברים ולהוצאת מקום לשירה, המערבים 9, ירושלים 9418425

עיצוב ופיתוח: אלפרד כהן

<p>צרו קשר https://maala.co.il/ 5%d7%a8%d7%95- a7%d7%a9%d7%a8</p>	<p>כותבים</p>	<p>מדורים</p>	<p>גיליונות https://maala.co.il/</p>	<p>ראשי https://maala.co.il</p>
---	---------------	---------------	--	---